

Bogoslužje sakramenta pomirenja

Ihaz, Antonio

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology in Đakovo / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:120:326826>

Rights / Prava: [In copyright/Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU

Bogoslužje sakramenta pomirenja

Diplomski rad

Mentor:

Izv. prof. dr. sc. Zvonko Pažin

Student:

Ihaz Antonio

Đakovo, 2022.

Sadržaj

Sadržaj.....	1
Sažetak	2
Summary	3
Uvod.....	4
1. Općeniti govor o sakramenu pomirenja.....	5
1.1. Grijeh	5
1.2. Sakrament pomirenja	5
2. Svetopisamski govor o pomirenju	7
2.1. Starozavjetni govor o pomirenju	7
2.2. Novozavjetni govor o pomirenju	9
2.2.1. Matejevo evanđelje.....	9
2.2.2. Ivanovo evanđelje.....	10
2.2.3. Pavao.....	11
3. Povijest sakramenta pomirenja od četvrtog stoljeća do Tridentskog sabora	13
3.1. Pokora u prvim kršćanskim spisima.....	13
3.1.1. Didache	13
3.1.2. Hermin „Pastir“	13
3.1.3. Didascalia apostolorum.....	14
3.1.4. Constitutiones apostolorum	14
3.1.5. Govor crkvenih otaca o pomirenju	15
3.2. Kanonska pokora	20
3.2.1. Bogoslužje kanonske pokore	20
3.2.2. Ulaz među pokornike i nalaganje pokore	20
3.2.3. „Actio poenitentiae“ ili izvršavanje pokore	21
3.2.4. „Reconciliatio“ ili „absolutio poenitentiae“.....	22
3.2.5. Osobine kanonske pokore	24
3.3. Tarifna pokora	26
3.4. Tri oblika crkvene pokore u srednjem vijeku	28
3.5. Prijelaz od tarifne pokore do današnjeg oblika pokore.....	28

3.6. Sakrament pokore na Tridentskom saboru	29
4. Red pokore iz 1614. godine	33
5. Red pokore iz 1973. godine	34
5.1. Red pojedinačnog pomirenja pokornika	34
5.2. Red pomirenja više pokornika s pojedinačno isповijedi i pomirenjem.....	35
5.3. Red pomirenja više pokornika s općom isповijedi i odrješenjem	36
5.4. Pokorničko slavlje	38
Zaključak.....	39
Literatura.....	40

Sažetak

Bogoslužje sakramenta pomirenja

Svaki je čovjek zbog svoje sklonosti grijehu potreban Božjeg milosrđa. Stoga Otac šalje svoga Sina koji je svojim životom, mukom, smrću i uskrsnućem otkupio svijet. Prije nego je uzašao na nebo, Isus daje šalje apostole u svijet da šire Radosnu riječ, te im daje vlast da djeluju u Njegovo ime. Sakrament pomirenja je jedan od sedam sakramenata koji je Isus ustanovio. On daje vlast apostolima da otpuste ili zadrže pojedine grijehu čovjeka. Sakrament pomirenja je ujedno i sakrament ozdravljenja koji iznova sjedinjuje čovjeka s Bogom. Zbog svoje grešnosti, čovjeku je neprestano potrebno Božje milosrđe i oproštenje. Mnogi su spisi, crkveni oci i mnogi sveci govorili o važnosti sakramenta pomirenja. Iako se bogoslužje sakramenta pomirenja mijenjalo kroz povijest, i pokornici su na različite načine dobivali pokore i oproštenja, ono je u svojoj biti ostalo isto. A to je oproštenje grijeha. Potrebno je istaknuti važnost i veličinu samog sakramenta jer pristupanje sakramentu uključuje kajanje, poniznost, priznanje grešnosti i samo priznanje grijeha. Ovim se sakramentom ističe veličina samog Svemogućeg Boga koji po svojim službenicima svećenicima grešniku udjeljuje oproštenje od svih njegovih grijeha i vraća ga u zajedništvo Crkve. Ovaj sakrament također stavlja samog grešnika pred Svemogućega Boga, gdje čovjek spoznaje svoju neznatnost, grešnost naspram njegove veličine i svetosti. Grešnik također spoznaje da je Bog njegov stvoritelj, i koliko god puta čovjek zgriješio, uvijek će se susresti sa samim Bogom.

Ključne riječi: sakrament pomirenja, liturgijsko slavlje, pokora, oproštenje, zadovoljština

Summary

Liturgy of the sacrament of reconciliation

Every man is prone to sin and that's why he always needs God's grace. That's why the Father surrendered his Son who redeemed this world with his life, passion, death and resurrection. After his resurrection, Jesus gave the apostles the authority to forgive sins. The sacrament of reconciliation is also a sacrament of healing because it always reunites a man with God. There are many writings, church fathers and saints who emphasized the importance of the sacrament of reconciliation. Even though the liturgy of this sacrament changed through history, and the penitent was given penance and absolution in different ways, one thing has remained the same. And that is the absolution of our sins. This sacrament is very important for a man because it requires humility, one needs to be aware of his sinful nature, one needs to wish to change and to reunite with God and the Church. This sacrament also emphasizes the greatness of the Almighty God who grants absolution through his priests to all sinners and reunites them with the Church. This thesis refers to the importance of this sacrament. It also refers to that the man always needs God's grace and that He will never deny man's wish for forgiveness.

Keywords: sacrament of reconciliation, liturgical celebration, penance, absolution, compensation

Uvod

U ovom će diplomskom radu govoriti o bogoslužju sakramenta pomirenja i njegovom razvoju kroz povijest. Počet će od Kristova utemeljenja sakramenta pomirenja u Svetom pismu, nastaviti će cijeli povjesni presjek sve do današnjeg oblika pokore.

U prvom će dijelu općenito nešto reći o grijehu i grešnosti i čovjekovoj potrebi za pomirenjem s Bogom i njegovim milosrđem.

U drugom će dijelu iznijeti biblijsko utemeljenje sakramenta pomirenja. U Starom zavjetu osvrnut će se na Knjigu o Sucima, Prvu knjigu o Kraljevima, na Davidov grijeh u Drugoj knjizi o Samuelu, i Jonino poslanje u Ninivu radi njihova obraćenja. U Novom zavjetu osvrnut će se na Matejevo i Ivanovo evanđelje, te Pavlov govor o oproštenju u poslanicama.

U trećem će dijelu govoriti o povjesnom presjeku sakramenta pomirenja od četvrtog stoljeća pa sve do odluka Tridentskog sabora. Spomenut će rane kršćanske spise, govor crkvenih otaca o sakramentu pomirenja, te kanonsku i tarifnu pokoru. Na kraju trećeg dijela donijet će odredbe Tridentskog sabora o sakramentu pomirenja,

U četvrtom će dijelu govorit o sakramentu pomirenja koji je donesen u Redu pomirenja iz 1614. godine

U petom će dijelu iznijeti stav Drugog vatikanskog sabora i Red pomirenja nastao 1973. godine koji vrijedi i danas. Danas imamo tri oblika reda pomirenja.: Red pomirenja pojedinačnog pomirenja pokornika, red pomirenja više pokornika s pojedinačnom ispovijedi i pomirenjem, te red pomirenja više pokornika s općom ispovijedi i odrješenjem.

1. Općeniti govor o sakramenu pomirenja

1.1. Grijeh

Svaki je čovjek zbog svoje pale naravi podložan grijehu. Grijeh je svjesno i slobodno odstupanje od obavezujuće volje Božje, samovoljno egocentrično *ne* Stvoritelju i njegovim zapovijedima. Grijeh znači odvajanje, kidanje veze između Stvoritelja i stvorenja. Grijeh ima i društvenu dimenziju: samovoljno ruši najdublje osnove i pravni poredak ljudskog društva i vodi nepravdu nad čovjekom.¹ Da bi se shvatilo što je grijeh, potrebno je prvo priznati duboku čovjekovu povezanost s Boga. Grijeh je zloporaba slobode koju Bog daje stvorenim osobama da mogu ljubiti njega i ljubiti se međusobno.² Zbog grešne i pale naravi, čovjeku je potrebno Božje milosrđe i oproštenje. Zato je poslao svoga Sina da otpusti grijehu grešnicima. Svojim je apostolima predao vlast oprštanja grijeha.

Stari zavjet definira grijeh kao skretanje s pravoga puta, okretanje protiv Jahve i drugog čovjeka, obilježen je kao otpor i protivljenje, razara međuljudski odnos, a prije svega razara savez koji je Jahve sklopio sa svojim narodom.³

U Novom zavjetu kad Isus Krist govori o izvoru grijeha, polazi od čovjekova srca. Grijeh je ono što ne dopušta da drugi čovjek postane bližnji. Kada Pavao govori o grijehu, on uvijek polazi od Kristova događaja, i tek se u tom događaju objavljuje pravi karakter grijeha. Dubina gubitka spasenja po grijehu mjeri se iz veličine izvršenog spasenja.⁴

1.2. Sakrament pomirenja

Sakramentima kršćanske inicijacije, krštenjem, potvrdom i euharistijom čovjek dobiva novi život u Kristu. No, zbog svoje podložnosti napasti, trpljenju, smrti i zbog grijeha čovjek može izgubiti taj novi život. Zbog toga nam je Gospodin dao sakrament pomirenja kao

---

¹ Usp. ADAM, A., *Uvod u katoličku liturgiju*, Hrvatski institut za liturgijski pastoral, Zadar, 1993., 186.

² Usp. *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 2016., 110.

³ KAISER, O., Grijeh, u: *Praktični biblijski leksikon*, KS, Zagreb, 1997., 1997., 102. – 103.

⁴ Usp. isto.

sakramenat ozdravljenja jer je po tom sakramenu izliječena naša duša, srce i ono loše što smo učinili.⁵ Prema Katekizmu sakrament pomirenja ujedno se zove i sakramentom obraćenja, pokore, isповijedi, oproštenja i pomirenja. Zove se sakramentom obraćenja jer sakramentalno ostvaruje obraćenje grešnika koji se grijehom udaljio od svoga nebeskog Oca. Zove se sakramentom pokore jer posvećuje put obraćenja, kajanja i zadovoljštine kršćana grešnika. Zove se sakramentom isповijedi jer grešnik isповijeda svoje grijehu pred svećenikom, što je bitan element ovog sakramenta. Zove se sakramentom oproštenja jer po svećenikovu sakramentalnom odrješenju pokornik dobiva oproštenje i mir. Zove se i sakramentom pomirenja jer po tom sakramenu grešnik prima Božju ljubav.⁶

Osim oproštenju grijeha, sakrament isповijedi je i na službi duhovnog napretka čovjeka na putu ka svetosti. Svaki je čovjek pozvan na svetost.⁷ Život kršćanina nije samo da izbjegava grijeh, nego i da napreduje u kreposti i da postane što više sličan Gospodinu.⁸ Ispovijed je čovjekova potreba ne da se samo da se oslobodi grijeha, nego i da se razvija u svome čovještvu.⁹

U sakramenu pomirenja sudjeluje pokornik, grešnik koji je počinio grijeh i traži oproštenje; svemogući Bog, onaj koji udjeljuje oproštenje, i svećenik, posrednik između Boga i čovjeka. Svećenik po apostolskom nasljedstvu i po sakramentu svetog reda ima ovlast odrješiti grešnika.

Put od obraćenja preko isповijedi, uz pomoć pokore, prema oproštenju, pomirbi sve do uskrsnuća dug je put. To nije samo čin, nego život shvaćen kao stalno otkrivanje, i to na intenzivan način, traženje ne samo slobode *od*, nego slobode *za*. To je dinamika koja vlada u sakramenu pomirenja – iznad svega, aktivni stav Boga, pokornika i isповjednika. Ispovjednik i pokornik trebaju postati svjesniji te duboke i visoke istine koja se događa u isповijedi, trebaju postati aktivniji u posredovanju milosnoga Božjeg djelovanja za rast, razvoj, odgoj čovjeka do „punine veličine Kristove“.¹⁰

⁵ PAPA FRANJO, *Sakramenti. Lanac milosti*, Split, Verbum, 2014., 29. – 30.

⁶ Usp. *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 2016., 371. – 372.

⁷ Usp. B. Ž. (BEZIĆ, Ž.), Ispovijed kao sakramenat duhovnog napretka, u: *Služba Božja*, 3(1966)6, 211.

⁸ Usp. isto, 214.

⁹ Usp. ŠIMUNOVIĆ, J. J., Ispovijed u odgojnem procesu čovjeka – vjernika, u: *Služba Božja*, 2(2000)40, 201.

¹⁰ Usp. ŠIMUNOVIĆ, J. J., Ispovijed u odgojnem procesu čovjeka – vjernika, u: *Služba Božja*, 2(2000)40, 216.

2. Svetopisamski govor o pomirenju

2.1. Starozavjetni govor o pomirenju

Već se u Starom zavjetu javljaju obrisi onoga što će kasnije postati sakramentom pomirenja. Židovi su vjerovali da su njihovi grijesi često uzrokovali prirodne, pa i druge nesreće. Nakon tih nesreća Židovi su činili pokornička djela te time molili Gospodina da im oprosti grijeha.

U knjizi o Sucima se također nalazi čin pokajanja među Izraelcima nakon što su počinili grijeh: „*Tada svi Izraelci i sav narod odoše u Betel te plakahu i stajahu ondje pred Jahvom; cio su dan postili do večeri, prinosili paljenice i žrtve pomirnice pred Jahvom.*“ (Suci 20, 26)

U Prvoj knjizi o Kraljevima nakon što je ubio Abota kralj Ahaz također vrši čin pokore i pokajanja tako što razdire svoje haljine, prosipa se pepelom i plače:

„*Kad je Ahab čuo te rijeći, razdrije svoje haljine i stavi kostrijet na tijelo; i postio je, u kostrijeti je spavao i naokolo išao tiho jecajući. Tada dođe riječ Jahvina Ilijи Tišbijcu: 'Jesi li vidio kako se Ahab preda mnom ponizio? Budući da se tako ponizio preda mnom, neću zla pustiti za njegova života; u vrijeme njegova sina pustit ću zlo na kuću njegovu.'*“
(1 Kr 21, 27)

Iz knjige o Samuelu nakon što je zgriješio Jahve šalje bolest na Davidovo dijete koje je imao sa Bat-Šebom. David se tada iskreno kaje, moli Jahvu za oproštenje, postivši i spavajući gol na zemlji:

„*Tada David reče Natanu: 'Sagriješio sam protiv Jahve!' A Natan odvrati Davidu: 'Jahve ti oprašta tvoj grijeh: nećeš umrijeti. Ali jer si tim djelom prezreo Jahvu, neminovno će umrijeti dijete koje ti se rodilo!' Potom Natan ode svojoj kući. A Jahve udari dijete koje je Urijina žena rodila Davidu i ono se teško razbolje. David se molitvom obrati Bogu za dijete: postio je, vraćao se kući i ležao preko noći na goloj zemlji, pokriven vrećom. A starještine njegova doma stajahu oko njega da ga podignu sa zemlje, ali on ne htjede i ne okusi s njima nikakva jela.*“ (2 Sam 12, 13 – 17)

U knjizi o Joni osobito se opisuje čin pokore i odvraćanja od grijeha nakon što Jahve šalje Jona u Ninivu da Ninivljane pozove na odvraćanje od grijeha:

„Jona ustade i ode u Ninivu, kako mu Jahve zapovjedi. Niniva bijaše grad velik do Boga – tri dana hoda. Jona prođe gradom dan hoda, propovijedajući: »Još četrdeset dana i Niniva će biti razoren.« Ninivljani povjerovaše Bogu; oglasiše post i obukoše se u kostrijet, svi od najvećega do najmanjega. Glas doprije do kralja ninivskoga: on ustade s prijestolja, skide plašt sa sebe, odjenu se u kostrijet i sjede u pepeo. Tada se po odredbi kralja i njegovih velikaša oglasi i objavi u Ninivi: »Ljudi i stoka, goveda i ovce da ne okuse ništa, ni da pasu, ni da vodu piju. Nego i ljudi i stoka da se pokriju kostrijeću, da glasno Boga zazivlju i da se obrati svatko sa svojega zlog puta i nepravde koju je činio. Tko zna, možda će se povratiti Bog, smilovati se i odustati od ljutoga svog gnjeva da ne izginemo?“ Bog vidje što su činili: da se obratiše od svojega zlog puta. I sažali se Bog zbog nesreće kojom im bijaše zaprijetio i ne učini. (Jon 3, 3 -10)

Razvojem Židovske misli o grijehu u Starom zavjetu nastaje blagdan pomirenja *Jom Kippur*. Nakon odlaska u sužanstvo, Židovi shvaćaju da je njihov odlazak u sužanstvo zapravo posljedica grijeha. Tako nastaje svijest o pokajanju i potreba o pomirenju. To je blagdan kada je Židovima strogo zapovjeđen post. Veliki svećenik se tada oblači u posebne haljine i pere se. Žrtvuje junca za vlastite grijeha i grijeha svega svećeničkog roda i to tako da krvlju junca poškropi žrtvenik. Nakon toga uzima dva jarca i kockom odlučuje kojeg će junca svećenik žrtvovati, a kojeg poslati u pustinju. Krvlju žrtvovanog jarda i junca svećenik škropi narod, a na živoga jarda polaže ruke i ispovijeda sve grijeha Izraelaca te ga se šalje u pustinju. Tim činom Izraelski narod je pomiren.¹¹

---

¹¹ Usp. PAŽIN, Z., *Liturgijska sakramentologija*, Đakovo, 2018., 157.

2.2. Novozavjetni govor o pomirenju

2.2.1. Matejevo evanđelje

U Matejevom su evanđelju dva teksta koja govore o oprštanju grijeha.

„A ja tebi kažem: Ti si Petar-Stijena i na toj stijeni sagradit će Crkvu svoju i vrata paklena neće je nadvladati. Tebi će dati ključeve kraljevstva nebeskoga, pa što god svežeš na zemlji, bit će svezano na nebesima; a što god odriješiš na zemlji, bit će odriješeno na nebesima.“ Tada zaprijeti učenicima neka nikomu ne reknu da je on Krist.“ (Mt 16, 18 – 19).

„Pogriješi li tvoj brat, idi i pokaraj ga nasamo. Ako te posluša, stekao si brata. Ne posluša li te, uzmi sa sobom još jednoga ili dvojicu, neka na iskazu dvojice ili trojice svjedoka počiva svaka tvrdnja. Ako ni njih ne posluša, reci Crkvi. Ako pak ni Crkve ne posluša, neka ti bude kao poganin i carinik.“ »Zaista, kažem vam, što god svežete na zemlji, bit će svezano na nebu; i što god odriješite na zemlji, bit će odriješeno na nebu.“ (Mt 18, 15 – 18)

Da bi se razumjela „vlast ključeva“ koju Isus daje Petru, valja se osvrnuti na Isusov govor kada se obračunava s farizejima i pismoznancima predabcujući im: „Zaključavate kraljevstvo nebesko pred ljudima, sami ne ulazite, a ne date ući ni onima koji bi htjeli“ (Mt 23,1 3). Iz ovoga se može zaključiti da su već i farizeji i pismoznaci imali mogućnost otvoriti kraljevstvo nebesko i sebi i drugima. No, umjesto da ga otvore, oni su ga zatvorili.¹² Petar ovdje prima od Isusa onu punomoć, koju su već posjedovali farizeji i pismoznaci. Prima Božji Zakon kako bi omogućio da kraljevstvo nebesko ljudima bude *otvoreno i nebo*. Isus na tom zajedništvu gradi svoju crkvu, zajedništvu onih koji su mu *brat i sestra*, budući da su spremni u svojoj pravednosti ići dalje od pismoznanaca i farizeja.¹³

Također postoje tri različita tumačenja izraza *svezati* i *odriješiti*. Prvo je *pravno* tumačenje koje tvrdi da Isus daje Petru i apostolima vrhovnu jurisdikciju nad vjernicima. Prema rabinskom tumačenju *svezati* i *odriješiti* znači govoriti s autoritetom, što uključuje

¹² Usp. LIMBECK, M., *Matejevo evanđelje*, Krćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., 194.

¹³ Usp. Isto, 200. – 201.

mogućnost izopćenja iz zajednice onih koji odstupaju od općeprihvaćenih normi. Drugo je tumačenje *eklezijalno*, a ono se ne odnosi izravno na sakrament pokore, već se odnosi na postupno upozoravanje grešnika. Ukoliko grešnik ostane tvrdokoran u svome grijehu, onda Petar i ostali apostoli nastupaju u ime Crkve, te istog grešnika izopćuju iz zajednice. Treće tumačenje je *demonološko* koje usavršava i nadopunjuje prva dva. Čovjek koji je kršten bio je oslobođen od grijeha i od vlasti sotone. Tko nije sluga Kristov, on služi đavlu. I tko iznevjeri Krista, ponovno pada pod đavlovu vlast.¹⁴

2.2.2. Ivanovo evanđelje

Utemeljenje sakramenta pokore u Ivanovom evanđelju događa se kada se Isus ukazuje svojim učenicima i obraća im se riječima: „*Mir vama! Kao što mene posla Otac i ja šaljem vas. To rekavši, dahne u njih i kaže im: 'Primitate Duha Svetoga. Kojima otpustite grijeha, otpuštaju im se; kojima zadržite, zadržani su im.*“ (Iv, 20, 21 – 23)

Sv. Augustin daje komentar na Isusove riječi upućene učenicima „*Kojima otpustite grijeha, otpuštaju im se; kojima zadržite, zadržani su im*“; tako što tvrdi da ljubav Crkve koja se po Duhu Svetomu razlijeva našim srcima otpušta grijeha svojim pripadnicima; onim koji joj pak ne pripadaju zadržava. Zato je odmah dodao vlast otpuštanja i zadržavanja grijeha, nakon što je rekao da prime Duha Svetoga.¹⁵

Na temelju dara Duha Svetoga koja je Crkvi dana po Gospodinu Isusu Kristu, Crkvi je dana vlast da objavi da su neki grijesi oprošteni, a neki da su zadržani. Postoji mišljenje po kojima se misli da po ovoj vlasti apostoli, a preko njih i drugi kršćanski propovjednici mogu pojedincu oprostiti ili pak ne oprostiti grijeh. No, to je krivo tumačenje. Te riječi označavaju da Crkva koja je ispunjena Duhom može autoritativno objaviti da su grijesi ili oprošteni ili zadržani. I taj redak ne govori o grijesima kojega god *čovjeka*, nego o grijesima kojih god *ljudi*. Isus ovdje govori i pojedinim vrstama ljudi. Prema rabinskom naučavanju, to znači da su se neki grijesi označavali kao „vezani“ a drugi kao „otpušteni“. A to se označavalo na kategorije, a ne na pojedince. A to što se odnosilo na kategorije primjenjivo je i na pojedinačne slučajeve.¹⁶

¹⁴ Usp. PAŽIN, Z., *Liturgijska sakramentologija*, Đakovo, 2018., 158.

¹⁵ Usp. SVETI AUGUSTIN, *Tumačenje Ivanova evanđelja*, Verbum, 2020., 699.

¹⁶ Usp. MORRIS, L., *Evanđelja po Ivanu: uvod i komentar*, Daruvar, 1997., 676. – 677.

Ovaj tekst ima dva tumačenja. Prvo tumačenje je pravno. U srednjovjekovnoj teologiji izraz „otpustiti“ označava Božji čin bez crkvenog konteksta. To znači da onaj kojemu je bilo uskraćeno odrješenje mora se ponovno isповјediti, jer je to bio jedini način da mu se oproste grijesi. A uskraćivanje odrješenja nije proizvoljni hir isповједnik, nego manjak raspoloženja u pokornika. Drugo tumačenje je eklezijalno. Grešnik ne griješi samo protiv Boga, nego i protiv crkvene zajednice. Tu „otpustiti“ znači: komu Crkva oprosti grijeh ili uvredu nanesenu njoj samoj, tomu i Bog opršta koliko je i njega uvrijedio. Izraz „zadržati“ znači da grešnik mora promijeniti svoj stav prema Crkvi, da bi mogao ući u puno zajedništvo sa Crkvom i s Bogom.¹⁷

2.2.3. Pavao

U svome apostolskom poslanju Pavao neumorno donosi pravila kako se u zajednici treba postupati sa grešnicima.

Prema sv. Pavlu, kršćanski je život bdijenje, budnost, aktivna priprava za drugi slavni Učiteljev dolazak. U Solunu su, naime, neki od mladih kršćana mislili da uopće nije potrebno raditi budući da je drugi dolazak sasvim blizu. Zbog toga upadaju u lijenos i razvratnost.¹⁸ Stoga u poslanici Pavao opominje:

„Zapovijedamo vam, braće, u ime Gospodina Isusa Krista da se klonite svakoga brata što živi neuredno i ne po predaju koju primiste od nas. (...) Ako li se tko ne pokorava našoj riječi u ovoj poslanici, zabilježite ga, ne drugujte s njime, da se postidi, ali ga ne smatrajte neprijateljem, nego ga urazumljujte kao brata.“ (2 Sol 3, 6.14 – 15)

Pavao ovdje nastupa vrlo autoritativno, on *zapovijeda* jer mnogi u Solunu žive *neuredno*. U isto vrijeme ima vrlo strog i autoritativan ton, ali je prema istim prijestupnicima vrlo milosrdan. Njegova strogoća i autoritet pozivaju prijestupnike na obraćenje. On zapovijeda ostalim Solunjanima da se udalje od onih koji žive neuredno, ali neka ih ne odbacuju, nego da sve što čine bude na njihovo obraćenje.¹⁹

¹⁷ Usp. PAŽIN, Z., *Liturgijska sakramentologija*, Đakovo, 2018., 158.

¹⁸ Usp. BRUNOT, A., *Sveti Pavao i njegova poruka*, KS, Zagreb, 1980., 50.

¹⁹ Usp. MORRIS, L., *Prva i druga poslanica Solunjanima: uvod i komentar*, Daruvar, 1997., 160.

„Općenito se čuje o bludnosti među vama, i to takvoj bludnosti kakve nema ni među poganima: da netko ima očevu ženu. I vi mi se uzlijeli, mjesto da žalujete pa da se iskorijeni iz vaše sredine onaj koji takvo djelo počini. A ja, i nenazočan tijelom, ali nazоčan duhom, već sam presudio kao nazоčan onoga koji je takvo što počinio. Pošto se u ime Gospodina našega Isusa Krista okupite vi i moj duh, snagom Gospodina našega Isusa, neka se takav preda Sotoni na propast tijela da bi se spasio duh u Dan Gospodina Isusa. (...) Napisah vam u poslanici da se ne mijesate s bludnicima – ne općenito s bludnicima ovoga svijeta, ili lakomcima, ili razbojnicima, ili idolopoklonicima jer biste inače morali iz svijeta izići. Napisah vam zapravo da se ne mijesate s nazovibratom koji bi bio bludnik, ili lakomac, ili idolopoklonik, ili pogrdživač, ili pijanica, ili razbojnik. S takvim ni za stol! Što spada na me suditi one vani? Ne sudite li vi one koji su unutra? A one vani sudit će Bog. Iskorijenite opakoga iz svoje sredine. (1 Kor 5, 1 – 5. 9 – 13)

Među Grcima prvog stoljeća raspuštenost u spolnom životu bila je vrlo proširena. Korinćani su imali vrlo visoko mišljenje o svojoj slobodi u Kristu da su smatrali kako smiju krenuti putem koji zapravo odobrava mnogo gora zla. Zbog takvih zlodjela Pavao oštro kori Korinćane te poziva da se isključi iz zajednice onaj koji čini takva zlodjela.²⁰

„Ako me tko ražalostio, nije ražalostio mene, nego u neku ruku – da ne pretjeram – sve vas. Dosta je takvu ona kazna od većine pa ga vi radije pomilujte i utješite da ga pretjerana žalost ne shrva. Zato vas molim, iskažite mu ljubav. Ta zato vam i pisah da vidim jeste li prokušani, jeste li u svemu poslušni. Komu dakle vi što oprostite, tomu i ja; jer i ja, ako kome što oprostih, oprostih poradi vas – pred Kristom, da nas ne nadmudri Sotona. Ta znamo njegove namjere!

Iz navedenih Pavlovih tekstova koji govore o isključenju grešnika iz zajednica može se zaključiti da predstojnik određene zajednice može isključiti grešnika iz zajednice i može vratiti. Također sama zajednica zajedno sa predstojnikom može nekoga isključiti ili vratiti u zajednicu. Svrha samog isključenja treba biti ljekovita. Isključenjem grešnika iz zajednice

---

²⁰ Usp. MORRIS, L., *Prva i druga poslanica Korinćanima: uvod i komentar*, Daruvar, 1997., 83.

štiti zajednicu od lošeg utjecaja. Vrijeme koje grešnik provodi izdvojen iz zajednice treba biti njemu na obraćenje.²¹

3. Povijest sakramenta pomirenja od 4. stoljeća Tridentskog sabora

3.1. Pokora u prvim kršćanskim spisima

3.1.1. Didache

Didache je jedan od najstarijih izvankanonskih kršćanskih spisa.²² Upozorava kako kršćani trebaju prije molitve ispovjediti svoje grijeha jer je molitva istinska komunikacija s Bogom u koju se nije smjelo upuštati bez dužna pokajanja za slabosti i grijeha, što znači da je postojala još veće poštovanje prema euharistiji, ako je prema molitvi bila takva.²³ Djelo daje upute kršćanima kako ispravno živjeti, spominjući se pokajanja i ispovijedanja grijeha. Ovaj spis govori o tzv. *Exomologesi* – ispovijedanju grijeha grešnika pred zajednicom, što zapravo upućuje na opće priznavanje grijeha²⁴.

3.1.2. Hermin „Pastir“

Ovo djelo nastoji potaknuti zajednicu rimske vjernika na obraćenje. Motiv pisanja ovog djela jest i progon Crkve koji je iza sebe ostavio mnoge otpadnike od vjere.²⁵ U njemu se nalazi više elemenata kršćanske pokore dajući eshatološki vid pokore, naglašavajući obraćenje i tvrdeći da se taj sakrament može primiti samo jedanput.²⁶ Poziv i poticaj na pokoru središnja je tema cijelog djela. A kada se govori o pokori, misli se na pokoru kao put kojim valja ići kako bi se dobilo oproštenje za grijeha počinjene nakon krštenja. Govori kako

²¹ Usp. PAŽIN, Z., *Liturgijska sakramentologija*, Đakovo, 2018., 159.

²² Usp. APOSTOLSKI OCI, II., *Didache*, 7-8.

²³ APOSTOLSKI OCI, II., *Didache*, Verbum, Split, 2010., 13.

²⁴ Usp. PAŽIN, Z., *Liturgijska sakramentologija*, Đakovo, 2018., 160.

²⁵ Usp. APOSTOLSKI OCI, III., *Hermin „Pastir“*, Verbum, Split, 2017., 55.

²⁶ Usp. isto.

je Crkva regulirala pokorničarsku disciplinu dopuštajući još jedno oproštenje teških grijeha počinjenih nakon krštenja, što je bila očita reakcija na rigorističke stavove koji su pokoru smatrali zlorabom. Ograničivši se na samo jedno oproštenje, htjela je pokazati kako je duhovni život najsvetiji dar kojim je sam Bog obdario pojedinca. Najavljujući mogućnost samo jedne pokore po parametrima određenima u Crkvi, Herman potiče pokajnike da uprave pogled prema konačnom Kristovu dolasku. Po njemu je ovaj oblik pokore posljednja prigoda pokore koja se nudi svakom grješniku tako da nisu isključeni ni otpadnici od vjere.²⁷ Pisac prikazuje Crkvu kao kulu: „Tko su ono odbačeno kamenje? To su oni koju su sagriješili i žele se pokajati; nisu bili daleko odbačeni od kule, jer će biti korisni za građevinu ako se pokaju.“²⁸

3.1.3. *Didascalia apostolorum*

Ovaj je dokument napisan krajem trećeg stoljeća i početkom četvrтog stoljeća. U njemu nema podjele na teške i lake grijeha. Biskup je odlučivao o težini prijestupa. On je prihvaćao grešnika, naložio mu pokoru, te ga privremeno isključio iz liturgijskih slavlja zajednice. Isključenje je trajalo tri do sedam tjedana. Za grešnika se brinuo đakon. Sam čin pomirenja je bio vrlo jednostavan tako što je biskup polagao ruke na grešnika dok je cijela zajednica molila. O tome govori slijedeći tekst: „*One koji su sagriješili, prihvati, ispravi i zatim ih uspravi praštajući im. Ako se onaj koji je sagriješio, kaje i oplakuje svoje grijeh, prihvati ga. I neka čitava Crkva moli dok polazeš na nj ruke.*“²⁹

3.1.4. *Constitutiones apostolorum*

Ovaj dokument s konca četvrтog stoljeća donosi obred nalaganja pokore. Đakon najprije poziva na molitugovoreći o Božjem milosrđu, i o mogućnosti da grešniku bude ponovno vraćeno dostojanstvo božjeg sinovstva. Nakon toga biskup izgovara sljedeću molitu:

---

²⁷ Usp. isto, 58. – 59.

²⁸ Usp. PAŽIN, Z., *Liturgijska sakramentologija*, Đakovo, 2018., 160.

²⁹ Usp. isto.

„Svemogući vječni Bože, Gospodaru svemira i Stvoritelju svega, koji si po Kristu čovjeka stvorio kao vrhunac stvorenja i dao mu i urođeni i pisani zakon, da bi po zakonu živio kao razumno biće; ti koji si čovjeku nakon njegova grijeha obećao naklonost da bi ga potakao na pokoru, svrni svoj pogled koji su ponizili svoj duh i prostrli svoje tijelo pred tobom, jer ‘ti ne želiš smrti grešnikove, nego da se obrati i živi’ (Ez 18, 23). Ti, koji si prihvatio pokoru Ninivljana, ti koji ‘želiš da se svi ljudi spase i dođu do spoznanja istine’ (1 Tim 2, 4), ti koji si prihvatio izgubljenog sina, koji je bio ‘spiskao sva svoja dobra živeći razvratno’ (Lk 15, 13), koji si to učinio očinskom dobrotom zbog pokore koju su činili; primi sada pokoru onih koji te mole, jer ‘nema čovjeka koji ne grijesi’ (1 Kor 8, 46). ‘Ako se, Gospodine, grijeha budeš spominjao, Gospodine, tko će opstati. Al’ u tebe je praštanje’ (Ps 130, 3-4): Podari ove pokornike svojoj Crkvi, obnovi u njima njihovo prvotno dostojanstvo i slavu, po Kristu, našemu Bogu i Spasitelju, po kojemu je tebi čast i poklonstvo u Duhu Svetomu u vijeke vjekova.”³⁰

3.1.5. Govor crkvenih otaca o pomirenju

Irenej Lionski se poziva na sv. Pavla naglašavajući heretikovo obraćenje i kajanje. Izopćenje grešnika iz zajednice vidi kao put prema njegovu obraćenju. Naglašava da bi svi trebali, kako vjernici tako i pokornik, vršiti pokoru.³¹

Klement Aleksandrijski ne želi postavljati granice Božjem milosrđu. Po njemu je problematično pomirenje onih koji bi mogli ponovno pasti u grijeh. Podupire izopćenje, jer vidi to kao ljekovit put za grešnikovo obraćenje.³² U svome djelu *Koji se bogataš spašava* Klement govori o pokori, obraćenju i oproštenju.

„Međutim, ako se dogodi da zbog neznanja, ili slabosti ili neizbjegna slučaja, nakon što je primio pečat i oproštenje grijeha, zapadne u grijehu do mjere da ga potpuno zarobe, Bog će ga potpuno odbaciti. Ali ipak svakomu tko god se u istini svim srcem obrati Bogu, vrata su otvorena i Otac presretan prima koji se uistinu obrati. A istinsko je

³⁰ Usp. isto, 160. – 161.

³¹ Usp. isto, 161.

³² Usp. PAŽIN, Z., *Liturgijska sakramentalogija*, Đakovo, 2018., 161.

obraćenje ne biti više podložan tim stvarima, nego iz duše potpuno iskorijeniti grijeha za koje se biva osuđen na smrt. Kada njih ukloniš, Bog će ponovno doći i u tebi se nastaniti. (...) Jedino Bog može otpuštati grijeha i ne ubrajati nam krivnju zbog padova otkako Gospodin i nama zapovijeda da svakoga dana praštamo braći koja se pokaju. (...) Za prijašnje grijeha, dakle, Bog udjeljuje oproštenje, a za one koji dođu svatko sam sebi. I ovo je pokajanje: žaliti zbog bivših pogrješaka i žarko moliti Oca da ih ne pamti; on jedini može svojim smilovanjem izbrisati što god je učinjeno i rosom Duha oprati počinjene grijeha. (...) Dakako, valja biti veoma pažljiv, kao s tijelima izmučenima dugotraјnom bolešću kojima su potrebne stroža dijeta i veća skrb. (...) Možda je nemoguće posvema ukloniti sve strasti odjednom, ali uspijeva se Božjom snagom i ljudskim molitvama, te bratskom pomoću, kao i iskrenim pokajanjem te revnim nastojanjem. Zato je prijeko potrebno da ti, ohol, moćan i bogat, sebi za vođu izabereš nekoga Božjeg čovjeka koji će ti biti upravitelj i kormilar. ³³

Tertulijan je kasnije postao montanist. On zapada u potpuni rigorizam. Bio je katolik, ali nije priznavao sakrament pokore. On je tvrdio da Crkva može oprostiti samo jedanput i to samo manje grijeha, a Božjem milosrđu prepušta neoprostive grijeha. U svome djelu *Traktat o pokori* prikazuje pokornički proces: općenito priznavanje grijeha pred zajednicom. Izvanjski znakovi su bili: pepeo, pokornički pojас, post, pohađanje svećenika, preporučivanje u molitve zajednice, ...³⁴ U svome djelu *De paenitentia* dopušta mogućnost druge pokore nakon krštenja.³⁵ A u djelu *De pudicitia* on oštro napada biskupa za kojeg se prepostavlja da je bio Agripa iz Kartage, koji je objavio proglaš o otpuštanju grijeha preljuba i bludništva grešnicima koji bi činili javnu pokoru.³⁶

Hipolit Rimski se suprotstavlja Zefirinu i papi Kalistu predbacujući im moralni laksizam po pitanju pokore i braka. Nakon izgnanstva miri se sa Crkvom, i umire mučeničkom smrću. Njegovo je najpoznatije djelo *Traditio apostolica* u kojem u tri dijela govori o kleru, laicima, sakramentima, i o praktičnim kršćanskim normama.³⁷ U djelu naglašava da samo biskup može pomiriti pokornika. Bio je izuzetno strog prema „lapsima“, odnosno onima koji su za

³³ KLEMENT ALEKSANDRIJSKI, *Koji se bogataš spašava*, Verbum, Split, 2014., 57. – 59.

³⁴ Usp. PAŽIN, Z. *Liturgijska sakramentologija*, Đakovo, 2014., 161.

³⁵ Usp. PAVIĆ, J., TENŠEK T.Z., *Patrologija*, 129.

³⁶ Usp. *isto*.

³⁷ Usp. *isto*, 100., 102.

vrijeme progona otpali od vjere, pa se žele ponovno vratiti u Crkvu, za razliku od Kaliksta koji je prema lapsima pokazao razumijevanje.³⁸

Ciprian Kartaški se protivio takozvanim „preporukama“ mučenika i priznavalaca. Naime, u kršćanskoj su zajednici poseban ugled imali vjernici koji su preživjeli mučeništvo i sačuvali svoju vjeru. Oni su znali preporučivati određene pokornike da im se smanji ili dokine pokore. Ciprian na to odgovara da svatko čini pokoru za svoje grijeha, a biskup prosuđuje svaki pojedini slučaj. U smrtnoj pogibelji svaki svećenik ili đakon su mogli pomiriti one s preporukom, osim ako se radilo o grijehu protiv Duha Svetoga.³⁹ To se može naći i u djelu *De lapsis* (O otpadnicima). U tom djelu daje naputke biskupima, kako trebaju postupati sa onima koji su za vrijeme progona svoju vjeru prividno zatajili pa se žele vratiti natrag. Ciprian pokazuje smisao za razumijevanje prema slabima, ali i strogost. Po njemu svi lapsi moraju biti podvrgnuti sankcijama prema veličini njihove krivnje. Tek tako mogu biti vraćeni natrag u Crkvu.⁴⁰

Origen smatra da se oproštenje može dobiti po euharistiji, zatim milostinjom i međusobnim praštanjem. On razlikuje oprostive grijeha od grijeha protiv Duha Svetoga. Tvrdi da je oproštenje moguće dobiti samo jednom u životu, a onaj koji „veže i odrješuje“ treba i sam biti slobodan od grijeha.⁴¹ Duhovan čovjek poznaje svu zloću i teret grijeha. No, i grijeh može poslužiti dobru, jer čuva od samozadovoljstva i ponositosti tako da je svaki novi pad poziv na poniznost. Grešnik kome je oprošteno shvaća svemogućnost i vrijednost Božje dobrote. Prva je grešnikova kazna ta što ga ispunja gorčinom i prazninom potičući ga na obraćenje.⁴²

Papa Inocent I. 416. g. u pismu upućeno biskupu Deceniju tumači da je Veliki četvrtak dan pomirenja pokornika. Pokora uvijek ovisi o težini grijeha što prosuđuje sam biskup. Samo se na smrtnoj postelji nepomirenim grešnicima može dati pričest.⁴³

Cezarije iz Arlesa donosi popis lakih i teških grijeha. Naglašava kako je nečasno da se pokora odgađa do zadnjeg časa. Naglašava i velik broj priležnika koji primaju svetu pričest.

³⁸ Usp. PAŽIN, Z., *Liturgijska sakramentalogija*, Đakovo, 2018., 162.

³⁹ Usp. isto.

⁴⁰ Usp. PAVIĆ, J., TENŠEK, T.Z., *Patrologija*, KS, Zagreb, 1993., 132.

⁴¹ Usp. PAŽIN, Z. *Liturgijska sakramentalogija*, Đakovo, 2018., 162.

⁴² MANDAC, M., Uvod, u: ORIGEN, *Počela*, Symposium, Split, 1985., 106. – 107.

⁴³ Usp. PAŽIN Z., *Liturgijska sakramentalogija*, Đakovo, 2108., 162.

U pomirenje uključuje molitvu, post, hodočašćenje, djela milosrđa.⁴⁴ U svojim *Semones* on želi zainteresirati slušatelje i pozvati ih na odvraćanje od najčešćih mana: neznanje, pijanstvo, neumjerenost, poganski običaji⁴⁵

Ambrozije u svome djelu *De paenitentia* pobija Novacijanove teorije koji je nijekao oproštenja za raskajane apostate („lapsi“) i za neke teške grijeha. On tumači da je pokora obvezatna za sve teške grijeha, a za ostale je dovoljna svagdanja privatna pokora. Budući da je pokora bila veoma teška, a usto i neponovljiva, vjernici su se teško na nju odlučivali: odgađali su je, dok su se neki grešnici pričešćivali bez pokore i bez pomirenja.⁴⁶ Ovo je djelo zanimljivo zato što izvješće o pokorničkoj praksi u Milanu potkraj četvrтog stoljeća.⁴⁷ U svome govoru o oprostu i pokori on se oslanja na Gospodnju molitvu: u riječima *Oprosti nam duge naše* uspoređuje naš dug odnosno grijeh s novcem koji smo izgubili kada smo napustili poniznost, kada smo postali oholi, kada smo dopustili da nas zavede davao. Krist je naš „dug“ prikovao na križ. Time je čovjek stekao novu slobodu. Čovjek je slobodan u Kristu.⁴⁸

Postoji i nekoliko savjeta Ambrozija koji pomažu čovjeku u borbi s grijehom:

- „*Odmah se priznaj grješnikom jer, kako piše i Ambrozije na jednom drugom mjestu: „Pravednik se ne boji priznavati svoju krivnju, ali se boji biti zaražen krivnjom.“.*“
- „*Ako su i svetci padali - a to je dobro, veli Ambrozije, jer bismo inače mislili da imaju bolju narav od nas ili da su pak same božanske naravi – i ustajali, zašto onda ne bi i ti? I ako je Gospodin priustio da i svetci padnu u grijeh, to je također zato da nam oni budu uzori, ne samo u svojoj nevinosti, nego i svojem kajanju.*“
- „*A možda je Gospodin i priustio da padneš u grijeh, jer si bio ohol, a možda i zato da ne budeš ohol: Poslušaj Ambrozija: ~Sveti Pavao upozorava da se Bog, naš Gospodin, pobrinuo da se svetci ne bi uzoholili zbog uzvišenosti objavljenih istina i zbog stalnih uspjeha te bi to sve pripisivali sebi i svojoj krjeposti, a što im je bilo zapravo dano izravnim Božjim djelovanjem. Dakle, da ne bi pali u tako pogrješan*

---

⁴⁴ Usp. isto.

⁴⁵ Usp. PAVIĆ. J., TENŠEK. T. Z., *Patrologija*, KS, Zagreb, 1993., 322.

⁴⁶ PAŽIN, Z., *Liturgijska sakramentologija*, Đakovo, 2018., 162. – 163.

⁴⁷ Usp. Isto., 225.

⁴⁸ Usp. MANDAC, M., Uvod, u: AMBROZIJE, *Otajstva i tajne*, Služba Božja, Makarska, 1986., 146.

stav i zamku takve naopakosti, Bog je dopustio da se i kod njih pojavi krivnja, tako da i oni shvate kako im je potrebna Božja pomoć i kako bi konačno priznali da trebaju tragati za vođom spasenja.“⁴⁹

Augustin unosi načelo subjektivnog i objektivnog po pitanju grijeha. Ako je neki grijeh po sebi objektivno težak on po sebi ne mora biti subjektivno težak za čovjeka jer u pojedinom slučaju čovjek nije bio dovoljno svjestan ili mu je volja bila umanjena tijekom čina. Svi grijesi učinjeni zlonamjerno podložni su javnoj pokori, a oni učinjeni iz slabosti nisu. Crkva je stoga dužna prihvati svakog pokornika.⁵⁰ *Augustin* govori o tri načina po kojima se dobiva oproštenje grijeha. Prvi je način krštenje po kojem se oprštaju svi grijesi. Drugi način oproštenja je milostinja i trpljenje i *Augustin* se ovdje često nadovezuje kako se molitvom Očenaša može dobiti oproštenje od grijeha. Treći način pokore je javna pokora koja se obavlja u Crkvi. Ovaj oblik pokore mogao je biti samo jedanput u životu. Tom se pokorom dobiva oproštenje za najteže grijeha koji su pravi zločini poput ubojstva. Pokornici su kod misnog slavlja imali odvojeno mjesto u takozvanom „prostoru pokore“. Ti se pokornici nisu smjeli pričešćivati. Pri kraju pokorničkog vremena pokornici su se pomirivali sa zajednicom i smjeli su pristupiti pričesti.⁵¹

Leon Veliki se protivi javnom ispovijedanju grijeha te tvrdi da se ne bi trebalo odgađati pokoru. Svim grešnim klericima se ne nameće pokora, ali ih se potiče da se povuku u osamu.⁵²

Pokrajinski sabori su se bavili pitanjem klerika poput Elvira 306., Epaona 517; Arlesa 524.; koji tvrde da se biskup, svećenik ili đakon koji učini preljub mora zatvoriti u samostan, a priest može primiti samo kao laik.⁵³

⁴⁹ RAGUŽ, I., *Ambrozije*, Đakovo, 2020., 84. – 85.

⁵⁰ Usp. PAŽIN, Z., *Liturgijska sakramentologija*, Đakovo, 2018., 163.

⁵¹ MANDAC, M., Uvod, u: *Sveti Augustin, Život i djelo*, Kršćanska sadašnjost, Služba Božja, Zagreb - Split, 2019., 93. – 96.

⁵² Usp. PAŽIN, Z., *Liturgijska sakramentologija*, Đakovo, 2018., 163.

⁵³ Usp. isto.

3.2. Kanonska pokora

Ovaj oblik pokore javlja se u trećem stoljeću. Zove se „kanonskom“ jer su njezinu disciplinu utvrđivali sabori svojim kanonima. Taj je oblik pokore bio u mnogočemu drugičiji od današnjeg oblika. Bila je strukturirana ovako: a) pod predsjedanjem biskupa uvođenje među pokornike i određivanje težine i trajanje pokore; b) vršenje samih pokorničkih čina, privatnih i javnih; c) pomirenje polaganjem biskupovih ruku nakon izvršene pokore.⁵⁴

Grijesi koji potпадaju pod kanonsku pokoru bili su oni za koje se smatralo da dijele od Tijela Kristova. Općenito se smatralo da su to sljedeći grijesi: nečistoća: preljub, bludništvo, homoseksualnost, nečasne riječi; ubojstvo, idolopoklonstvo, vračanje, pohlepa, krađa, zavist (ljubomora, častohleplje, mržnja), laž (lažno svjedočenje, prijetvornost, kleveta), zloča (srdžba, svađa, nepravda, prijevara), oholost (ispraznost, naprasitost), neumjerenost, pijanstvo. Međutim popis teških grijeha koji zahtijevaju kanonsku pokoru i popis ostalih, lakih grijeha razlikuju se od autora do autora onoga vremena.⁵⁵

3.2.1. Bogoslužje kanonske pokore

Pokorničko bogoslužje: Kanonska se pokora razvija u trećem stoljeću. Odvija se u tri stupnja: 1. ulaz među pokornike; 2. *actio poenitentiae* ili čin pokore; 3. *reconciliatio* ili pomirenje.

3.2.2.1. Ulaz među pokornike i nalaganje pokore

Biskup je nalagao grešniku da uđe među pokornike ukoliko se radilo o javnim teškim grijesima. Grešnik je u redovitom slučaju znao dolaziti isповjediti svoje grijeha, a biskup je odlučivao potpada li određeni grijeh pod javnu pokoru ili ne, i odlučivao je o trajanju i vrsti pokore. Čin ulaska među pokornike bio je liturgijski čin gdje se grešnik službeno odjeljivao od ostalih vjernika. Ponekad je u obredu ulaska među pokornike grešnik javno isповjedio

⁵⁴ Usp. ZAGORAC, V., *Kristova otajstva*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1998., 144.

⁵⁵ Usp. PAŽIN, Z., *Liturgijska sakramentalogija*, Đakovo, 2018., 164.

svoje grijeha. U obredu ulaska među pokornike biskup je polagao ruke na grešnike, a pokornik je znao dobiti i pokornički pojas.⁵⁶

Prema Gelazijevu sakramentaru ovako glasi ulazak grešnika među pokornike:

Pokornika primi na Pepelnici ujutro. Stavi mu pokornički pojas i zatvori do Velikog četvrtka.

„Gospodine, Bože naš, koji našim ispaštanjem pobjeđuješ naše grijeha, molimo te, svrni svoj pogled na svoga slugu koji priznaje da je sagriješio protiv tebe. Ti daješ otpuštenje prijestupa i oproštenje grijeha; ti koji si rekao da više voliš pokoru grešnika negoli njegovu smrt. Udijeli, dakle, Gospodine, da tvoj sluga bdije i posti da bi se ponovno mogao radovati u tebi i uživati vječnu sreću, pošto bude iskupio svoje grijeha. Zazivamo, Gospodine, tvoje veličanstvo i blagost tvoga imena, da se dostojiš podijeliti ovome svome sluzi, koji se prizna grešnikom, otpust grijeha i oproštenje prijestupa kao kazne koje je zaslužio za svoja djela. Ti koji si zalutalu ovcu na svojim ramenima vratio u ovčinjak, ti kojeg je umilostivila carinikova molitva, budi milosrdan i ovom svome sluzi. Pomozi mu da ustraje kao raskajani grešnik i da brzo nađe tvoju naklonost te da tako ponovno zadobije pravo nadati se vječnoj slavi, kada bude ponovno pripušten svetom i časnom žrtveniku.”⁵⁷

3.2.2.2. *Actio poenitentiae* ili izvršavanje pokore

Ovo je razdoblje započinjalo ulaskom među pokornike. Djela pokore bila su dijelom javna, dijelom privatna. Privatna se pokora sastojala u tome da je pokornik postio, spavao na tvrdom ležaju ili u pepelu, posvećivao se dugim molitvama i uzdržavao se od kupanja. Javni je pokornik morao nositi pokorničku odjeću, tražiti od mučenika, priznavalaca i ostalih vjernika da mole za njega. Na početku je to pokornik činio u predvorju crkve, a tijekom izvršavanja pokore bilo mu je dopušteno da zauzme određeno mjesto u crkvi, ali se nije mogao pričešćivati za čitavo vrijeme izvršavanja pokore.

Krajem četvrtog stoljeća počinju se točno određivati pokorničke obvezе: Opće obvezе su bile molitve, postovi i milosti. Nadalje, u liturgiji su bili predviđeni različiti obredi za

---

⁵⁶ Usp. isto.

⁵⁷ Navedeno prema: isto.

čišćenje pokornika. U korizmi bi svećenici polagali ruke na pokornike, a u blagdanima bi klečali u crkvi. Također su bili duži prevoziti i sahranjivati mrtve.⁵⁸ Osim toga, postojale su određene pokorničke obveze i zabrane. Pokornicima je bilo zabranjen primjene svetoga reda, ali im je bila zabranjena i ženidba, a ukoliko su živjeli u braku morali su do kraja života živjeti u bračnoj čistoći. Iz starih spisa možemo izdvojiti općenito četiri pokornička reda po stupnjevima:

- *Fuentes*: pokornici ovog tipa stajali su pred crkvom u pokorničkoj odjeći, s pokorničkim pojasom i posuti pepelom. U suzama su molili vjernike da mole za njih. Takvi su pokornici bili najviše ponižavani jer su ih vjernici osuđivali i prekoravali.
- *Audientes*: smjeli su stajati na ulazu u crkvi i to samo u službi riječi
- *Substrati*: smjeli su biti na cijeloj euharistijskoj službi, ali samo na koljenima ili prostri
- *Consistentes*: oni su također mogli biti prisutni na euharistijskom slavlju, ali se nisu smjeli pričešćivati.⁵⁹

3.2.2.3. *Reconciliatio* ili *absolutio poentientiae* ili pomirenje

Konačni čin (sakramentalnog) pomirenja pokornika i vraćanje u Crkvu. Taj se obred najčešće činio nakon korizmene priprave na Veliki četvrtak. Obred je išao tako da je čitava zajednica prvo molila za pokornika dok on ulazi u crkvu. Kad pokornik dođe pred oltar, moli sve prisutne da se mole za njega, a biskupa moli da ga pomiri s Bogom. Nakon toga biskup drži homiliju, nakon čega slijedi biskupovo polaganje ruku i moli pomirbenu molitvu. Na kraju pokornik pristupa euharistiji.

Gelazijev sakramentar donosi obred pomirenja. Đakon predstavlja Crkvu i biskupu samog pokornika i svjedoči da je vrijedan pomirenja. Đakonov govor prepun je biblijskih aluzija.

Pokornik dođe iz mjesta gdje je izvršio pokoru i biva doveden u zajednicu vjernika. Kad se prostre na zemlju đakon kaže kako slijedi: Preuzvišeni biskupe, došlo je vrijeme milosti, to jest stigao je dan Božjeg milosrđa i spasenja ljudskoga, dan u kojem je smrt pobijedena i u kojem je začet vječni život: u vinogradu svega stvorenja treba sada

---

⁵⁸ Usp. isto.

⁵⁹ Usp. isto.

zasaditi nove sadnice I tako zamijeniti ono što je staro. Iako u svakom razdoblju Bog dijeli blago svoje dobrote i milosrđa, ipak su ovi dani pogodniji od ostalih za oproštenje grijeha i za milost krštenja. Naša se zajednica ima uskoro povećati novokrštenicima, ali se ima uvećati i brojem onih grešnika koji se vraćaju u nju. Vode krštenja Peru, kao što čiste suze pokore. Radost je zbog nadolaska novih vjernika, radost je i zbog pomirenja pokornika! Eto zašto se pokornik u svojim molitvama, nakon što je sagriješio prestupivši zakon, ponizuje i prostire pred Bogom govoreći s prorokom: ‘Sagriješih, bezakonje počinih, zlo učinih; smiluj mi se Gospodine!’ Ovaj pokornik neće bez koristi čuti glas koji govori u evanđelju: ‘Blaženi oni koji sada plaču, jer će se utješiti’. On je jeo, kao što je pisano, kruh bola, natopio je svoju postelju suzama, rastužio je svoje srce žalošću, trapio je svoje tijelo postovima, da bi mu duša povratila zdravlje koje je bila izgubila. Samo je milost pokore za sve korisna i svakome ugodna. Grešnik, potaknut na ispaštanje svim dobrim primjerima koje vidi oko sebe u prisutnosti svih onih koji boluju zajedno s njim uzvikuje i proglašava, preuzvišeni biskupe: ‘Bezakonje svoje priznajem i grijeh je moja vazda preda mnom. Odvrati lice svoje, Gospodine, od grijeha mojih, izbriši svu moju krivicu! Vrati mi radost svoga spasenja i učvrsti me duhom spremnim.’ Tako pokornici mole i zazivaju milosrđe Božje u žalosti svoga srca. Preuzvišeni biskupe, obnovi u njima ono što je davao razderao i slomio. Snagom svojih molitava i po pomirenju koje dolazi od Boga pomiri ove ljude s Bogom. Pokornici koji su donedavno bili u nemilosti zbog svojih grijeha neka odsada budu mili Bogu zajedno s ostalima, pošto bude pobijeden sotona, začetnik njihove smrti.

Nakon ovih riječi biskup opominje pokornike da ne padnu ponovno u grijehu koji su izbrisani pokorom. Zatim biskup izgovara nad pokornikom ove riječi:

Poslušaj, Gospodine, naše molbe i usliši me – iako i ja kao prvi potrebujem tvoje milosrđe! Usliši onoga koga si postavio – ne po njegovim zaslugama, nego po svom milosrđu – da bude službenikom ovoga djela (pomirenja). Udjeli nam pouzdanje u našoj službi i po nama učini ono što je djelo tvoga milosrđa. Udjeli, molimo te, Gospodine, ovom svome služi dostojan plod pokore, da bi tako mogao biti ponovno uveden u tvoju svetu Crkvu iz koje se bio isključio po grijehu. Bože, uzvišeni stvoritelju, milosrdni tvorče

ljudskog roda, ti koji si krvlju jedinca Sina otkupio čovjeka kojeg je od početaka nadjačala đavolska zavist, daj život ovome grešniku, ti koji ne želiš da on umre. Ti koji nikad ne ostavljaš grešnika u bespuću, prihvati ga usprkos njegovim bezakonjima! Neka te ganu, Gospodine, uzdasi i suze ovoga sluge. Izligeći njegove rane. Prihvati svojom rukom onoga koji je pao. Neka tvoja Crkva ne trpi nikakve štete u bilo kojem svom dijelu, niti tvoje stado krvarenja. Neka se neprijatelj ne raduje zbog zla učinjenog tvojoj obitelji i neka druga smrt ne ubije onoga koji je bio preporođen spasonosnim krštenjem. Pred tobom, Gospodine, uzdižemo svoje molitve i izljevamo svoje suze. Poštedi one koji se uzdaju u te, da ne bi pali pod osudu budućeg suda. Zaboravi zauvijek strašne tmine I vapaje koji dolaze iz plamena. Neka ne bude pogoden novim ranama sada, pošto se povratio s grešnog puta da hodi putem pravednosti. Neka mu se zauvijek cjelovitim sačuvaju milosni darovi i dobročinstva tvog milosrđa.⁶⁰

3.2.2. Osobine kanonske pokore

- *Neponovljivost.* Neponovljivost pokore nalazimo prvi put u djelu Hermin Pastir. Povezuje se sa sakramentom krštenja jer kao što je krštenje jedno, tako je i pokora druga metanoja. Onaj tko je nakon kanonske pokore ponovno bio pao u grijeh značilo je da obraćenje nije bili iskreno i ozbiljno. Neponovljivost ove pokore trajala je sve do pojave tarifne pokore. Pomirenemu i ponovno palomu pokorniku pričest se davala samo na smrtnoj postelji.⁶¹
- *Strogost.* Pokorničke su zabrane bile toliko stroge da su obvezivale pokornika i nakon pomirenja. *Ozbiljnost grijeha i ozbiljnost obraćenja:* Pošto je grijeh uvijek težak i ozbiljan, pokora, protulijek, mora biti snažna i djelotvorna. *Veća težina grijeha učinjena poslije krštenja:* Iako pomirenje opršta grijehu, ne uklanja posljedice. Stoga pokornik treba činiti dugu i tešku pokoru. Grijeh učinjen nakon krštenja ukazuje da su i obraćenje i veza s Kristom zapravo bili slabi i znači da se grešnik već tada opirao djelovanju Duha Svetoga. Sve se to nadoknađivalo pokorom.⁶²

---

⁶⁰ Navedeno prema: Isto.

⁶¹ Usp. PAŽIN, Z., *Liturgijska sakramentalogija*, Đakovo, 2018., 168. – 169.

⁶² Usp. isto, 169.

- *Izuzetnost.* Budući da je kanonska pokora bila jedinstvena i veoma stroga, može se razumjeti zašto je nisu svi prihvaćali. Još jedan od razloga slabog prihvaćanja javne pokore bila je činjenica da su samo teški grijesi ulazili u nju, a granica između lakih i teških grijeha nije uvijek bila jasna. Mnogi su biskupi odgovarali mlađe vjernike od preranog ulaska među pokornike zbog mogućnosti od ponovnog pada. Na kraju je kanonska pokora postala sakrament za starce.⁶³
- *Sakramentalnost kanonske pokore.* Nauk o sedam sakramenata definiran je točno tek Tridentskim saborom. Za Oce sakrament je bio misterij, otajstvo Kristova života i života same Crkve. Uz kanonsku pokoru svoju vrijednost ima i privatna dobrovoljna pokora i zauzetost zajednice vjernika. Oci su naglašavali da su za laike i svakodnevne grijeha dovoljne osobne pokorničke vježbe te svakodnevna težnja za obraćenjem. Osobna pokora i obraćenje mogu čistiti od lakih grijeha upravo zbog toga što je kršćanin krštenjem životno vezan uz Krista i uz njegovu smrt. Ako se pokornik pomiri s Bogom, on treba biti pomiren i s Crkvom koja se zauzima za pokornike. Sama crkvena zajednica višestruko moli za pokornike: *molitvom* cijele Crkve kao zajednice za oproštenje grijeha; *bratskom ljubavlju* koja se prvenstveno očituje u oproštenju Crkva nudi pokorniku; slušanjem Božje riječi u zajednici koje je važno i za oproštenje lakih grijeha i za oprاشtanje grešnika; *sakramentalnim pomirenjem* sa biskupove strane koje je učinkovito jer biskup predstavlja Crkvu kojoj je Krist dao vlast razrješivati i odrješivati. Crkva odrješuje po biskupu, njezinom zakonitom predstavniku.⁶⁴

Zbog ovako strogih propisa vezanih uz kanonsku pokoru, postojale su i neke paralelne prakse.

- *Ispovijed i duhovno vodstvo.* Bila je to ispovijed grešnika nekom monahu (ne nužno svećeniku) koji bi ih liječio molitvama i savjetima. Taj je običaj bio prisutan na Istoku. Oni su određivali težinu grijeha, molitve i pokornička djela.⁶⁵
- *Pomirenje bez „actio poenitentiae“* Postojali su grešnici koji su dobivali preporuke mučenika ili priznavalaca te bili pomirivani bez ulaska u red pokornika. I sami umirući su

---

⁶³ Usp. isto.

⁶⁴ Usp. isto, 169. – 170.

⁶⁵ Usp. isto, 170.

bili pomirivani bez izvršene pokore, ali pod uvjetom da uđu među pokornike ako ozdrave.

- *Pričest grešnika bez prethodnog sakramentalnog pomirenja.* Biskupi su mladim grešnicima preporučivali da pričekaju sa kanonskom pokorom zbog sklapanja ženidbe i spolnog života. Takvi su se jednostavno živeći u iščekivanju *in extremis* pričešćivali i nastojali živjeti kršćanskim životom. Zanimljivo je bilo pravilo da se samo jedanput može primit sakramentalno pomirenje da se radije grešnike pripuštalo pričesti nego da ih se dvaput pomiruje. I grešni klerici su pristupali pričesti bez pomirenja. Pričest se davala i onim grešnicima koji su nakon sakramentalnog pomirenja ponovno pali, ali su pokazivali znakove kajanja i obraćenja. Primali su pričest, ali ne i pomirenje. Također treba imati na umu da je sakrament pomirenja u to vrijeme bio rezerviran praktički samo za starce i umiruće.⁶⁶

3.3. Tarifna pokora

Iako nije lako odrediti vrijeme nastanka ove pokore koju nazivano „tarifna pokora“. Prvi njezini tragovi datiraju iz 6. st., a detaljniji opisi te prakse javljaju se tek u 8.st. Krajem šestog stoljeća 589. godine na saboru u Toledo u jednom kanonu nalazimo prvo svjedočanstvo o tarifnoj pokori. Prema tom tekstu zaključuje se da je prakticiranje tarifne pokore postalo sve zastupljenije. Ta se praksa razvila u keltskim i anglosaksonskim samostanima. U početku je Crkva osuđivala ovu praksu, no kasnije je i sama prihvaća.

„Saznali smo da u nekim španjolskim crkvama ljudi ne čine pokoru u skladu s određenim kanonima, nego na sasvim nedostojan način, tako da svaki puta kada sagriješe traže od svećenika da ih pomiri. Da bi se dokrajčila takva umišljenost, ovaj sveti sabor određuje da se pokora ima činiti prema drevnim kanonima, tj. da onaj koji se kaje za vlastite grijehе bude udaljen od pričesti te da se na nj polažu ruke zajedno s ostalim pokajnicima. Zatim, kada se navrši vrijeme zadovoljštine, neka se takav ponovno priopsti pričesti, kada to svećenik nadje za zgodno. A oni koji bi za vrijeme pokore ili

---

⁶⁶ Usp. isto, 170. – 171.

nakon pomirenja ponovno upali u stare grijehе, neka budу prema odredbama drevnih kanona izopćeni (kan. 11). “⁶⁷

Postoji nekoliko posebnih oznaka ovog novog oblika pokore, od kojih je najvažnija njezina *ponovljivost*. To jednostavno znači da ukoliko bi pomireni kršćanin ponovno zgriješio, mogao je ponovno primiti pokoru i primiti odrješenje. Osim njezine ponovljivosti, tarifna pokora više nije javna već postaje *privatna*. Nakon što grešnik dođe na ispovijed i prizna svoje grijehе, on više ne ulazi u red pokornika kao što se prije činilo, već mu svećenik odredi pokoru prema težini grijeha slijedeći odredbe koje je nalazio u *liber poenitentialis*. Te su knjige bile uvedene kako bi svećenici bili ujednačeni. Pokornik je mogao dobiti odrješenje od grijeha tek nakon što bi izvršio pokoru. U posebnim slučajevima kao što su bolesnici, hodočasnici, putnici kojima je bilo teško ponovno se vratiti odmah se dijelilo odrješenje, a pokora se izvršavala naknadno. U tarifnoj pokori nisu postojale ni obveze ni zabrane za čitav život kao u kanonskoj pokori. Stoga se mogla primijeniti i na klerike koje je odrješivao samo biskup.⁶⁸

Budući da se za svaki grijeh davala vlastita pokora, zbir svih pokora često je znao premašiti ljudski vijek. Stoga su se počele pojavljivati *komutacije* (zamjena), *kompenzacije* (nadomjesci) ili *otkupljenja*. Primjerice, zamjena za post od tri dana pokornik je ili morao stajati dan i noć ne spavajući ili recitirati 50 psalama s pripadajućim pjesmama, ili recitirati časoslov od 12 časova, s 12 dubokih naklona svakog sata s uzdignutim rukama. Zamjena za post od godine dana pokornik je morao provesti tri dana u grobu nekog sveca bez hrane i pića, ne spavajući i ne skidajući odjeću, a za to vrijeme mora recitirati psalme ili časoslov, već kako mu je naložio svećenik. Druga zamjena za pokoru od godine dana jest ta da je pokornik morao provesti tri dana u crkvi bez hrane, pića i spavanja, gol, stojeći uspravno i da pjeva psalme i recitira časoslov. Za vrijeme molitve morao se 12 puta pokleknuti nakon što je svoje grijehе ispovjedio svećeniku i narodu. Treća zamjena jest da se pokornik mora trapiti mjesec dana do te mjere da dovede svoj život u opasnost.⁶⁹

---

⁶⁷ Usp. isto, 171.

⁶⁸ Usp. isto, 172.

⁶⁹ Usp. isto, 173. – 174.

Otkupljenje (*redemptiones*) se sastojalo u tome da bi grešnik dao odslužiti određeni broj misa ili bi platio nekomu da umjesto njega izvrši pokoru. Tako su se počele vršiti mise za pokojnike i one pokojnike koji nisu dospjeli izvršiti pokoru. To je s jedne strane dovelo do ređenja mnogih redovnika, a s druge strane javljaju se *apologije*. Apologije su misne molitve za oproštenje grijeha živih i mrtvih. U starom obredu mise bilo ih je vrlo mnogo, a neke su danas ostale.⁷⁰

3.4. Tri oblika crkvene pokore u srednjem vijeku

U srednjem vijeku javlja se karolinška reforma koja je pokušala obnoviti i postrožiti kanonsku pokoru i to tako da je za javne grijeha pokora bila javna pokora, a za privatne, tj. tajne grijeha bila privatna pokora. No, to nije uspjelo jer se kanonska pokora najčešće primjenjivala u teškim slučajevima. Krajem 12. stoljeća i početkom 13. stoljeća nastaju tri oblika pokore: privatna pokora (tj. tarifna), javna i svečana (tj. kanonska) pokora, i javna nesvečana pokora. U javnu nesvečanu pokoru ulazilo je pokorničko hodočašće koje je mogao nametnuti svaki župnik. Na ulazu u crkvu svećenik je pokorniku predavao torbu i štap. Pokorničko je hodočašće bilo ponovljivo a nametalo se za sablažnjive javne grijeha. Pogotovo se primjenjivala klericima zbog skandaloznih grijeha. Pokornici koji su vršili pokorničko hodočašće su zapravo bili kriminalci koji su na svome hodočašću često uz nemirivali stanovništvo.⁷¹

3.5. Prijelaz od tarifne pokore do današnjeg oblika pokore

Od devetog stoljeća sve se više naglašavalo ispovijedanje, tj. najbolja je pokora bila optužba grijeha pred svećenikom da se primi odrješenje, što se pogotovo vidi u izrazu *confessio* koji više ne znači samo ispovijedanje grijeha, nego i čitav sakrament pomirenja. U počecima su odrješenja bila deprekativna (*Neka ti se Gospodin smiluje...*), a kasnije se sve više naglašavaju indikativni obrasci (*Njegovom vlašću ja te odrješujem.*). Na četvrtom Lateranskom saboru određeno je da svi kršćani barem jednom godišnje moraju ispovjediti

---

⁷⁰ Usp. isto, 174.

⁷¹ Usp. isto, 174.

teške grijeha. Iako se vjerovalo da sama euharistija ima moć opravdati grijeha, ipak se preporučivalo i naglašavalo važnost sakramenta pomirenja.⁷²

3.6. Sakrament pokore na Tridentskom saboru

Skolastika, reformacija i Tridentski sabor označavaju daljnji razvoj u shvaćanju pokorničke discipline. Iako možda nisu nastali novi oblici pokore u Crkvi, svejedno su razjasnili značaj pojedinih njezinih čimbenika. Reformacija je, nijekala evandeosko podrijetlo pokore kao sakramenta odbacujući skolastički nauk o pokori. Na svoj vlastiti način reinterpretirala je kajanje i zadovoljštinu. Tridentski je sabor protiv reformatora potvrdio opstojnost sakramenta pokore kao različitog od krštenja i odbacio reformatorsku reinterpretaciju kajanja i zadovoljštine.⁷³ Zbog mnogih konfuzija i mnogih nejasnoća, Tridentski sabor donosi nekoliko odredaba vezane uz sakrament pomirenja i oproštenje grijeha. Čak se i nakon Tridentskog sabora nastavilo raspravljati o pokori. Na nauk o pokori su se naime odrazile beskrajne rasprave moralista o laksizmu, tucorizmu, probabilizmu kao i o savršenoj i nesavršenoj ljubavi ili savršenom ili nesavršenom kajanju. Jedina je razlika to što je Tridentski sabor toliko učvrstio postojeći oblik pokore da ništa više nije moglo utjecati na njega.⁷⁴ Koncil je sakramentu ispovijedi posvetio čak tri kanona, i jedno dugačko peto poglavlje. Ukratko, Tridentski sabor tvrdi da je sakramentalna ispovijed, božanski ustanovaljena, potrebna za spasenje svakom čovjeku. Potrebno je pred svećenikom ispovjediti sve grijeha kako bi ispovijed bila cjelovita. Također tvrdi da se vjernik treba ispovjediti barem jednom godišnje ukoliko ima teških grijeha.⁷⁵

Kan. 5. „Tko kaže da je glavni plod euharistije oproštenje grijeha, ili da iz nje ne slijede drugi učinci, neka bude kažnjen anatemom.”⁷⁶

Prema ovom kanonu vidi se da su nastale nejasnoće glede odnosa između euharistije i ispovijedi zbog površnog tumačenja Kristove riječi „Ovo je krv moja, krv Saveza, koja se za

⁷² Usp. isto, 175.

⁷³ Usp. ZAGORAC, V., *Kristova otajstva*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1998., 161. – 162.

⁷⁴ Usp. isto, 162.

⁷⁵ Usp. TAMARUT, A., *Teološko-pastoralna aktualnost sakramenta ispovijedi*, u: Bogoslovска smotra, 3(2007)77, 701. – 702.

⁷⁶ DENZINGER, H. – HÜNERMANN, P. (prir.), *Zbirka sažetaka vjerovanja definicija i izjava o vjeri i čudoređu*, UPT, Đakovo, 2002., br. 1655.

mnoge proljeva na otpuštenje grijeha“ (Mt 26, 28). Euharistija je ishodište svih sakramenata, tako i krštenja i pomirenja, ali je za oproštenje grijeha ipak predviđen poseban sakrament. Sabor u tom smislu veli: „Tko kaže da je glavni plod presvete euharistije oproštenje grijeha, ili da iz nje ne slijede drugi učinci, neka bude izopćen.“

„Kada bi svi preporođeni imali zahvalnost prema Bogu, da ustrajno brane pravednost primljenu u krštenju po njegovoj dobrohotnosti i milosti, ne bi bilo potrebno da osim krštenja bude ustanovljen neki drugi sakrament za oproštenje grijeha. Budući pa je „Bog bogat milosrđem“ (Ef 2, 4) koji „dobro zna kako smo sazdani“ (Ps 103, 14), donio lijek života onima koji su se poslije (krštenja) predali u službu grijeha i vlast đavla, to jest sakrament pokore kojim će se onima koji poslije krštenja padnu primijeniti dobročinstvo Kristove smrti.“⁷⁷

„Pokora je bila naime potrebna svim ljudima koji su se oskvrnuli nekim smrtnim grijehom, da u bilo koje vrijeme steknu milost i pravednost, pa i onima koji su tražili da ih se opere sakramentom krštenja, kako bi mržnjom na grijeh i pobožnim bolom duše, odbacili i ispravili pokvarenost i okajali toliku uvredu Bogu.“⁷⁸

„Nadalje, prije Kristovog dolaska pokora nije bila sakrament, niti je ona to poslije (Kristovog) dolaska za bilo koga prije krštenja. Gospodin je pak sakrament pokore ustanovio prije svega onda, kad je poslije uskrsnuća udahnuo u svoje učenike, govoreći: „Primite Duha Svetoga. Kojima otpustite grijeha, otpuštaju im se; kojima zadržite, zadržani su im.“ (Iv 20, 22sl.)⁷⁹

Sabor također donosi razliku između sakramenta pokore i sakramenta krštenja i njihovih djelotvornosti.

„Uostalom zna se da se taj sakrament u mnogim svojstvima razlikuje od krštenja. Naime, osim što se materija i forma, što čini bit sakramenta, vrlo jako razlikuju, sigurna je činjenica da djelitelj krštenja me mora biti sudac, jer Crkva nije prema nikome sudac tko nije prije toga ušao u nju kroz sama vrata krštenja.“⁸⁰

⁷⁷ Isto, br. 1668.

⁷⁸ Isto, 1669.

⁷⁹ Isto 1670.

⁸⁰ Isto, 1671.

„Jedan je naime plod krštenja, a drugi pokore. Obukavši naime Krista po krštenju, u njemu naime postajemo drugo stvorenje, stječemo puno i potpuno oproštenje svih grijeha; k toj pak obnovi i cjelovitosti nikako ne možemo stići po sakramenu pokore bez naših velikih molbi i napora, jer to traži Božja pravednost, te su sveti oci pokoru s pravom nazvali „na neki način mukotrpno krštenje“. Ovaj naime sakramen pokore je potreban za spasenje onima koji su pali poslije krštenja, kao što je krštenje (potrebno) onima koji još nisu preporođeni.“⁸¹

„Osim toga sveti sabor uči da je forma sakramenta pokore, u čemu se na poseban način nalazi snaga same pokore, položena u one riječi djelitelja: Ja te odrješujem, itd. kojima su doduše hvalevrijedno, prema običaju Svetе crkve, dodane neke molitve, ali one nipošto ne spadaju na bit same forme, niti su potrebne za podjeljivanje samog sakramenta.“

„A kao materija tog sakramenta su čini samog pokornika, to jest, pokajanje, isповијед i zadovoljština. A oni se po Božjoj odredbi traže kod pokornika za cjelovitost sakramenta, za puno i potpuno oproštenje grijeha, te se zbog tog razloga nazivaju dijelovi pokore.“

„Zaista pak je predmet i učinak tog sakramenta, ukoliko se misli i na njegovu snagu i učinkovitost, pomirenje s Bogom, koje međutim kod pobožnih ljudi koji s pobožnošću primaju taj sakrament, običava biti popraćeno s mirom i vedrinom savjesti i velikom duhovnom utjehom.“⁸²

Kan. 6. „*Tko niječe da je sakramentalna isповијед ustanovljena i da je ona potrebna za spasenje po Božjem zakon; ili tko kaže da je način tajnog isповијedanja samo svećeniku, što je Katolička crkva od početaka uvijek obdržavala i održava, stranu ustanovljenju i Kristovoj zapovijedi te da je ona ljudska izmišljotina: neka bude kažnjena anatemom.*“⁸³

Ovaj kanon ističe da je Krist taj koji je ustanovio sakrament pokore. Grešnik se isповијeda svećeniku, a isповијed je tajna. Sabor vjeruje da je isповијed oduvijek bila tajna, što ne стоји, jer je, kao što znamo, u počecima bilo dovoljno priznavanje grešnosti.

---

⁸¹ Isto, 1672.

⁸² Isto, 1673.

⁸³ Isto, 1706.

„Tko kaže da za oproštenje grijeha u sakramantu pokoru po Božjem zakonu nije potrebno ispovjediti sve i pojedince smrtne grijehe(...), pa i one tajne(...), nego kaže da je samo ona ispovijed korisna za pouku i utjehu pokornika(...), ili da se ne smiju ispovjediti laki grijesi: neka bude kažnjen anatemom.“⁸⁴

Kanon 7. naglašava da je potrebno da grešnik ispovijeda sve teške grijehe kojih je svjestan, ali i da je dobro ispovijedati i lake grijehe. Ispovijedanje samo lakinih grijeha shvaća se kao izražavanje hvale Bogu.

Tko kaže da je nemoguća ispovijed svih grijeha, kako se obdržava u Crkvi, i da je pobožni trebaju ukinuti kao ljudsku predaju; ili da na ispovijed nisu obvezatni jednom godišnje svi i pojedini kršćanski (...).⁸⁵

Ovaj kanon podsjeća da se mogu ispovjediti svi grijesi, i da je nužno barem jedanput godišnje ispovjediti sve teške grijehe.

„Tko kaže da sakralno odrješenje svećenika nije čin suda, nego samo čista služba izjavljivanja i objavljuvanja da su oprošteni grijesi onome koji se ispovijeda, samo ako vjeruje da je odriješen, ili tko kaže da svećenik ne odrješuje ozbiljno, nego u šali; ili tko kaže da za ispovijed pokornika nije potrebno da ga svećenik može odriješiti(..).“⁸⁶

Ovaj kanon govori o pravnom vidu pokore. Ispovijed grijeha se vidi kao sudski čin i da je strogo potrebno ispovijedanje grijeha da bi se dobilo odrješenje.

„Tko kaže da biskup nema pravo sebi pridržati (neke) slučajevе, osim za izvanski poredak, te da zbog toga pridržavanje slučajeva ne sprječava svećenika u pravom odrješenju u pridržanim slučajevima (...).“⁸⁷

Kanon 11 tvrdi kako nije dosta samo vjera da se dostojno primi pričest. Tko je god svjestan teškoga grijeha, dužan je ispovjediti se prije nego što se pričesti. Sabor ipak priznaje da je ovo »običaj« Crkve, tj. da nije božanskog prava; stoga priznaje da ima slučajeva kada se ispovijed ne može zahtijevati prije pričesti.

⁸⁴ Isto, 1707.

⁸⁵ Isto, 1708.

⁸⁶ Isto, 1709.

⁸⁷ Isto, 1711.

4. Red pokore iz 1614. godine

Ovaj oblik reda pokore rezultat je i plod Tridentskog sabora. Koristio se i bio je na snazi sve do 1973. godine. Osobitosti ovog obrednika jest to što predviđa samo pojedinačno odrješenje. Prema njemu slavlje pokore može se održati samo u Crkvi. Žene se mogu isповједити samo u crkvi, a između svećenika i pokornika tijekom isповijedi trebaju biti rešetke.

Prije isповijedi pokornik treba izmoliti opću isповijed ili barem reći *Ispovijedam se Bogu svemogućemu i tebi, oče*. Nakon toga slijedi isповijed grijeha, svećenik po potrebi postavlja pitanja, iznosi pouku i nameće pokorniku pokoru. Nakon toga pokornik moli kajanje, te svećenik pokorniku udjeljuje odrješenje od grijeha.

U ovom obredu nema nikakve službe riječi, ni molitvenog dijaloga, nema ni znaka sudjelovanja zajednice, pravnički je sročen. Ne spominje se niti krštenje, niti euharistija, niti vazmeno otajstvo. U zaključnoj se molitvi jedino spominje muka Isusova.⁸⁸

„Smilovao ti se svemogući Bog, otpustio ti grijeha tvoje i priveo te u život vječni. Amen. Oproštenje, odrješenje i otpuštenje tvojih grijeha podao ti svemogući i milosrdni Gospodin. Amen.

Gospodin naš Isus Krist odriješio te i ja te njegovom vlašću odrješujem od svake veze izopćenja(suspenzije) i interdikta, koliko mogu, a ti potrebuješ. Zatim, ja te odrješujem od grijeha tvojih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga. Amen.

Muka Gospodina našega Isusa Krista, zasluge Blažene Djevice Marije i svih svetih, što god dobra učiniš i zla podneseš, sve to neka ti bude na otpuštenje grijeha, umnoženje milosti i nagrada za život vječni. Amen. ^{“⁸⁹}

---

⁸⁸ Usp. PAŽIN, Z., *Liturgijska sakramentalogija*, Đakovo, 2018., 177.

⁸⁹ Usp. isto

5. Red pokore iz 1973. godine

Danas smo svjedoci oštре krize na mnogim područjima, pa i u životu Crkve. Drugi vatikanski sabor je bio svjestan te krize te je imao u cilju prilagoditi potrebama našeg vremena ustanove podvrgnute promjenama.⁹⁰ U tom ozračju valja promatrati i križu i obnovu pokore. Neki od prigovora sadašnjem obliku sakramenta pokore jest prenaglašeni individualizam, nedostatan komunitarno-eklezijalni vid grijeha i pomirenja, formalizam ispovijedanja po ustaljenim shemama ili „katalozima grijeha“.⁹¹ Stoga je odredbom Svetoga zbora za bogoštovlje 2. prosinca 1973. izdan obnovljeni *Red pokore (Ordo poenitentiae)*.⁹² Posebno je istaknut zajedničarski i eklezijalni značaj grijeha i pokore: grijeh je uvreda Boga i uvreda braće, zato i pokora mora biti pomirenje s Bogom i pomirenje s Crkvom, koja suraduje u obraćenju svakog pojedinca ljubavlju, primjerom i molitvom. Sastavni dijelovi sakramenta pomirenja jesu: skrušenost i kajanje, ispovijed, zadovoljština i odrješenje. Sam obred svojom strukturom i obrascima ističe neke vidove pokore kao što je Božja incijativa pomirenja, Trojstveno – ekonomска rasporedba pomirenja, povjesno – spasenjski kontinuitet Božjega djela pomirenja, i eklezijalni značaj pomirenja⁹³. Novina ovog Reda pokore jest ponovno otkrivanje smisla za vrijednost Božje riječi u liturgijskom slavlju kao i za eklezijalno značenje sakramenta pokore. Ovaj obrednik donosi tri nova oblika slavlja pokore: Prvi je red pomirenja pojedinih pokornika, drugi je red pomirenja više pokornika s pojedinačnom ispovijedi i odrješenjem, i treći je red pomirenja pokornika s općom ispovijedi i skupnim odrješenjem.⁹⁴

5.1. Red pojedinačnog pomirenja pokornika

Ovaj red pokore trebao bi biti zadnja varijanta. Struktura ovog reda je skladna i lako provediva. Nakon što se primi pokornika, ostavlja se prostor za bogoslužje riječi. Nakon što

⁹⁰ Usp. ZAGORAC V., *Kristova otajstva*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1998., 163.

⁹¹ Usp. isto, 165.

⁹² *Rimski obrednik obnovljen prema odluci Svetog općeg sabora Drugog Vatikanskog, proglašen vlašću pape Pavla Šestoga. Red pokore*, KS, Zagreb, 2009. (= RPK).

⁹³ Usp. isto, 169. – 171.

⁹⁴ Usp. PAŽIN Z., *Liturgijska sakramentologija*, Đakovo, 2018., 177.

pokornik ispovijedi svoje grijeha, svećenik iznosi nekoliko poticajnih riječi, nalaže pokorniku pokoru i odrješuje ga. Nakon odrješenja pokornika, i pokornik i svećenik daju hvale Bogu. Ovaj je obred moguće primijeniti kad nema mnogo pokornika na čekanju. Bogoslužje riječi se u praksi redovito ispušta zbog ako ima onih koji čekaju pomirenje.

Sam obrazac odrješenja je nov i bogat. Spominje se vazmeno otajstvo i uloga Crkve. Prvi dio je deprekativan, a zaključni je indikativan:

„Bog, milosrdni Otac, pomirio je sa sobom svijet smrću i uskrsnućem svoga Sina i izlio Duha Svetoga za otpuštenje grijeha. Neka ti po služenju Crkve on udijeli oproštenje i mir. I ja te odrješujem od grijeha tvojih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga. Amen.“

Prema svjedočenju Annibala Bugninja mnogi su liturgičari predlagali više formula, tako da sve budu deprekativne, ali je samo prihvaćena gore navedena. Postoje dva deprekativna obrasca koja su kao bila predložena kao alternative:

„Dominus noster Iesus Christus, qui seipsum Patri pro nobis obtulit immolatum, quiq[ue] Ecclesiae suaे potestatem contulit remitendi peccata, ipse te gratia Spiritus Sancti a peccatis tuis per ministerium meum absolvat, atque in perfectam Ecclesiae pacem restituat. Qui vivit et regnat in saecula. Amen.

Dominus noster Iesus Christus, qui passione et resurrectione sua mundum Patri reconciliavit, Spiritus Sancti gratia per ministerium meum peccata tua remittit, ut in plenam Ecclesiae vitam te restituit. Qui vivit et regnat in saecula. Amen.⁹⁵

5.2. Red pomirenja više pokornika s pojedinačnom ispovijedi i odrješenjem

Ovaj oblik obreda počinje uvodnim obredom, slavljenjem riječi Božje(čitanja, homilija, ispit savjesti), obredom pomirenja (opća ispovijed grijeha, pojedinačna ispovijed i odrješenje, zahvala za Božje milosrđe), te zaključni obred. Ovaj je red protuslovan jer zajedničko bogoslužje riječi i ispit savjesti kao priprava za pojedinačnu ispovijed nemaju temelja u bogoslužnoj tradiciji, a ipak predstavlja određeno obogaćenje. Poteškoća je u tome što se

---

⁹⁵ Usp. isto, 178. – 179.

ispovijed i pomirenje događaju pojedinačno i privatno. Ispovijed grijeha, ostaje pojedinačna, a liturgičari su htjeli da se pomirenje podijeli onima koji su priznali svoje grijehu svećeniku. Kongregacija za nauk vjere nije to dopustila. Razlog tomu može biti krivo shvaćanje vjernika da je to oblik skupnog odrješenja bez pojedinačnog pristupa ispovijedi. Iako se moglo naložiti vjernicima da je pojedinačna ispovijed uvjet za valjano odrješenje.

Pokornička bogoslužja su raširena i imaju raznoliku praksu. U nekim se zajednicama slavi, a u nekim toga ni nema. A i tamo gdje se slavi, pita se zahvaća li to i koliko zahvaća one koji pristupaju sakramentu pomirenja. I tomu se traži uzrok. Jedan od uzroka može biti individualizam duhovnosti. To znači da u svijesti vjernika nema više zajedničarskog slavlja, već samo slavlja i pristupanju slavlju za sebe. Javlja se privatizacija Boga. Sljedeći uzrok jest površno i nedovoljno razumijevanje sakramento pokore. Ovdje nema susreta grešnika s milosrdnim i dobrostivim Ocem kako b se pomirio s Bogom i Crkvom. Uzrok može biti i indisponiranost svećenika, odnosno svećenik se često susreće s neuspjehom i umorom nakon mnogih pokušaja da osvijesti vjernike o smislu ovog sakramenta. Isto tako, mnogi svećenici mogu sumnjičavno gledati na pokornička bogoslužja, što u njima zna stvoriti strah. Sljedeći problem jest dolazak mnogih vjernika iz pobožnosti, bez materije za ispovijed i bez dovoljno ozbiljnog pristupa sakramentu pomirenja, ali i samom pokorničkom bogoslužju.

Osvrćući se natrag na kanonsku pokoru, može se vidjeti kako su obraćenje srca, kajanje, pokora i pomirenje procesi koji traju. Danas se to skoro pa uopće ne može zamijetiti. U kanonskoj se pokori još naglašava zajedništvo. Raskajanog grešnika biskup uvodi u red pokornika, izdvaja ga iz zajednice te ga na Veliki četvrtak ponovno vraća u zajednicu. Proces obraćenja i zajedništvo trebaju biti temeljni elementi sakramento pomirenja.⁹⁶

5.3. Red pomirenja više pokornika s općom ispovijedi i odrješenjem

Ovaj oblik pomirenja najčešće je namijenjen za izuzetne situacije u kojima je materijalno nemoguće da se svi vjernici pojedinačno ispovjede. Sljedeće odredbe glase:

---

⁹⁶ Usp. isto, 179. – 181.

31. „Pojedinačna i cjelovita isповијед и одређење једни су редовити начин којим се вјерник, свјестан теšкога гrijeha, помирује с Bogom i Crkvom; само физичка или морална nemogućnost ispričava od такве isповиједи, па се у томе slučaju помирење може постиći i na druge načine.

Većem broju pokornika zajedno i bez prethodne pojedinačne isповиједи опće se одређење не може подijeliti osim:

a) ako prijeti smrtna opasnost te svećeniku ili svećenicima ne dostaje vrijeme da saslušaju isповиједи pojedinih pokornika;

b) ako je velika potreba, то јест када с обзиром на број покорника нema dovoljno isповједника да саслуšају како треба isповиједи pojedinaca unutar прикладнога времена, tako да bi pokornici, bez властите krivnje bili prisiljeni dugo ostati bez sakramentalne milosti ili svete pričesti; ali se потреба не smatra dovoljnom ako isповједници ne mogu biti na raspolaganju само zbog dolaska velikog broja pokornika, као што се може dogoditi na некој velikoj svečanosti ili hodočašću.

32. Prosuditi postoje ли uvjeti што ih traži br. 31, pripada dijecezanskom biskupu, koji, vodeći računa o kriterijima што су usuglašeni s осталим članovima konferencije biskupa, може odrediti slučajeve takve nužde.

34. Oni којима се teški grijesi оpraštaju опćим одређењем нека што прије, kad буду имали priliku, приступе pojedinačној isповиједи прије него поновно prime takvo одређење, осим ако су у tome opravdanim razlogom спријећени. Но свакако треба да у року од године дана приступе isповједнику, осим ако постоји морална nemogućnost. I за njih, naime, vrijedi заповијед која наредује сваком kršćaninu да barem jedном na godinu mora osobno isповједити svećeniku sve svoje teške grijehе које nije pojedinačno isповјedio.⁹⁷

Ni ovaj red pomirenja nije utemeljen na tradiciji. Crkvi je na prvom mjestu uvijek bilo obraćenje, па тек onda odrješenje. Nekada su pokornička djela za teške grijehе bila znak obraćenje, a nije bilo odrješenja. Također je pokornik uvijek prvo isповједао grijehе i

---

⁹⁷ RPk, 31.-35..

izvršio pokoru, da bi na kraju dobio odrješenje. Pokora je uvijek bila sredstvo i znak obraćenja.

Ovaj obred je u jednu ruku i necjelovit jer pokornik na kraju ipak mora otići na pojedinačnu ispovijed. Stoga se javlja pitanje kada se može primijeniti ovakav red pomirenja. Odnosno, u kojim se slučajevima može reći da bi pokornici bez vlastite krivnje dugo ostali bez sakramenta milosti? Papa Ivan Pavao II. Iznosi jasniji pregled vezano uz ovaj Red pomirenja. Tvrdi da se ovaj obred može uzeti u slučaju smrtne opasnosti i u slučaju velike potrebe kada bi vjernici bez svoje krivice ostali dulje vremena bez ovog sakramenta. Stoga, Švicarska biskupska konferencija, u skladu s time, izjavljuje da je osobno i potpuno priznavanje grijeha te pojedinačno odrješenje jedini redovan put kojim se vjernik pomiruje s Bogom i s Crkvom. Dalje, određuje se i da se u pokorničkim slavlјima odrješenje daje pojedinačno nakon osobnog priznavanja grijeha. Ako nema pojedinačne ispovijedi, neka se slavlje zaključi običnom deprekativnom molitvom za oproštenje grijeha. Određuje se i da se skupno odrješenje može podijeliti samo u slučaju neposredne smrtne opasnosti. Nažalost, unatoč ovim odredbama, vrlo malen broj vjernika nakon ovakvog slavlja pristupa pojedinačnom sakramentu pomirenja.⁹⁸

5.4. Pokornička slavlja

Ovdje se govori o nesakramentalnom slavlju. Ne smiju se pomiješati sa samim slavljenjem sakramenta pokore jer su pokornička slavlja veoma korisna za promicanje obraćenja i čišćenja srca. Pokorničko se slavlje upriličuje s ciljevima kao što je promicanje duha pokore u kršćanskim zajednicama, pomoć i priprava vjernicima za sakrament pokore, odgoj djece u svijesti o grijehu u ljudskom životu i oslobođenje u Kristu, i pomoć katekumenima u obraćenju.⁹⁹

Ustrojstvo pokorničkog slavlja jest sljedeće: a) Uvodni obredi (pjesma, pozdrav, molitva), b) čitanje Svetog pisma, pjevanje psalama, homilija; c) molitva okupljenih vjernika; d) Molitva Gospodnja pri čemu se stavlja naglasak na *otpusti nam due naše kako i mi*

---

⁹⁸ Usp. PAŽIN Z., *Liturgijska sakramentologija*, Đakovo, 2018., 183. – 184.

⁹⁹ Usp. isto, 185.

otpuštamo dužnicima našim...i izbavi nas od zla. Svećenik ili predvoditelj laik zaključi molitvom i otpusti narod.¹⁰⁰

Zaključak

Zahvaljujući vlasti koju je Krist ostavio svojim apostolima svaki čovjek ima mogućnost pristupiti sakramentu pomirenja i ući u ponovno zajedništvo s Bogom i s Crkvom. Bez obzira koliko puta čovjek padne pod težinom grijeha, Bog ga uvijek prima natrag. Danas je velika kriza vjere, pa time i sakramenta pomirenja. Čovjek je okrenuo Bogu leđa i izgubio svijest o grijehu. Potrebno je vlastitim svjedočenjem i vjerom vratiti čovjeku svijest o stvarnosti i težini grijeha, ali i sliku Boga kao milosrdnog Oca koji uvijek prihvata svakog čovjeka. Sakrament pomirenja uvijek iznova poziva i potiče na obraćenje srca. Tim sakramentom ne primamo samo oproštenje od grijeha, već rastemo i u svetosti suobličavajući se sa samim Kristom. Tko odbija tražiti oproštenje, odbija samog Krista. *Živim, ali ne više ja, nego živi u meni Krist. A što sada živim u tijelu, u vjeri živim u Sina Božjega koji me ljubio i predao samoga sebe za mene.*(Gal 2, 20)

---

¹⁰⁰ Usp. isto.

Literatura:

IZVORI:

1. DENZINGER, H. – HÜNERMANN, P. (prir.), *Zbirka sažetaka vjerovanja definicija i izjava o vjeri i čudoređu*, UPT, Đakovo, 2002.
2. *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 2016.
3. *Rimski obrednik obnovljen prema odluci Svetog općeg sabora Drugog Vatikanskog proglašen vlašću pape Pavla Šestoga. Red pokore*, KS, Zagreb, 2009. (= RPk).

KNJIGE:

1. ADAM A., *Uvod u katoličku liturgiju*, Hrvatski institut za liturgijski pastoral, 1993.
2. APOSTOLSKI OCI II., *Didache*, Verbum, Split, 2010.
3. APOSTOLSKI OCI III., *Hermin „Pastir“*, Verbum, Split, 2011.
4. BRUNOT, A., *Sveti Pavao i njegova poruka*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1980.
5. KLEMENT ALEKSANDRIJSKI, *Koji se bogataš spašava*, Verbum, Split, 2014.
6. LIMBECK, M., *Matejevo evanđelje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009.
7. KAISER, O., *Grijeh*, u: Praktični biblijski leksikon, KS, Zagreb, 1997.
8. MANDAC, M. Uvod, u: ORIGEN, *Počela*, Sympison, Split, 1985.
9. MANDAC, M., Uvod, u: AMBROZIJE, *Otajstva i tajne*, Služba Božja, Makarska, 1986.
10. MANDAC, M., Uvod, u: *Sveti Augustin, Život i djelo*, Kršćanska sadašnjost, Služba Božja, Zagreb-Split, 2019.
11. MORRIS, L., *Evanđelje po Ivanu: uvod i komentar*, 1997.
12. MORRIS, L., *Prva i druga poslanica Solunjanima: uvod i komentar*, Daruvar, 1997.
13. MORRIS, L., *Prva Korinćanima: uvod i komentar*, Daruvar, 1997.
14. MORRIS, L., *Druga poslanica Korinćanima: uvod i komentar*, Daruvar, 1997.
15. PAPA FRANJO, *Lanac milosti*, Verbum, 2014.
16. PAVIĆ J., TENŠEK T. Z., *Patrologija*, KS, Zagreb, 1993.
17. PAŽIN, Z., *Liturgijska sakramentologija*, Đakovo, 2018.
18. RAGUŽ ,I., *Ambrozije*, Đakovo, 2020.
19. SVETI AUGUSTIN, *Tumačenje Ivanova evanđelja*, Verbum, 2020.
20. ZAGORAC, V., *Kristova otajstva*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1998.

ČLANCI:

1. B. Ž. (BEZIĆ, Ž.), Ispovijed kao sakramenat duhovnog napretka, u: *Služba Božja*, 3(1966)6, 211. – 214.
2. ŠIMUNOVIĆ, J. J., Ispovijed u odgojnom procesu čovjeka – vjernika, u: *Služba Božja*, 2(2000)40, 201. – 216.
3. TAMARUT, A., Teološko-pastoralna aktualnost sakramenta isповиједи, u: *Bogoslovska smotra*, 3(2007)77, 695. – 726.